

VAKULA TÍMEA tanulmánya, az 5–7 éves gyermekek megakadásjelenségeinek alakulása a beszéd típus függvényében a közvetlenül az iskola előtt álló és kisiskolás gyermekek beszédében megjelenő megakadásjelenségekre fókuszál a spontán beszéd elemzésével. A szerző kutatásának fő kérdéseként azt fogalmazza meg, hogy milyen módon oldják fel a különböző életkorba tartozó gyermekek a tervezés és kivitelezés összehangolatlanságából származó diszharmoniókat, illetve hogy gyakorol-e hatást a beszéd típus a diszharmonias jelenségek felbukkanására. Egyik hipotézise, hogy az iskolás gyermekek változatosabb módon oldják fel a diszharmonias folyamatokat, több megakadástípust produkálnak, mint az óvodások, míg a másik hipotézis alapján a beszéd típus meghatározza a megakadások előfordulását: az irányított spontán beszédben kevesebb megakadásjelenség figyelhető meg, mint a valódi spontán beszédben.

A lefolytatott vizsgálatok azonban cáfolták az első felvetést: a bizonytalanságok és a hiba típusú megakadások típusait vizsgálva nem volt tapasztalható jelentős különbség a négy vizsgálati csoportban. A szerző így arra konkludál, hogy a különböző diszharmonias jelenségek feloldási stratégiái nem változnak jelentősen ebben az életkorban, továbbá a stratégiák használatának fejlődése inkább hosszabb távon mérhető. A másik hipotézis azonban igazolódott: a vizsgálatok nyomán a valódi spontán beszédben gyakrabban és változatosabb típusokkal jelentek meg a megakadásjelenségek.

A kötet friss kutatásokat feldolgozó tanulmányai, áttekinthető grafikai megoldásai, a vonatkozó szakirodalmi háttérrel alaposan bemutató igényessége okán jó szívvel ajánlható minden témában kutató hallgatónak és szakembernek, de olvashányossága folytán az érdeklődő nagyközönség is haszonnal forgathatja.

CONSTANTINOVITS MILÁN ANDRÁS
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Eöry Vilma 70 éves*

Kedves Vilma! Tisztelt Kollégák!

Több mint huszonöt évig volt munkatársam Eöry Vilma az MTA Nyelvtudományi Intézetben 1979-től kezdődően. Ő a Tájszótárnál, később a Nyelvművelő Osztályon dolgozott, én pedig a Fonetikai Osztályon és a Lexikográfiai és Lexikológiai Osztályon tevékenykedtem. Így nem csoda, hogy akkoriban keveset találkoztunk, Eöry Vilmát a későbbi közös szótári munkálatok közben ismertem meg.

Az első közös munkánk az Akadémiai Kiadó felkérésére a Képes diákszótár volt. A 14.000 címszót tartalmazó szótár szerkesztése a rendszerváltással egy időben indult, és 1992-ben látott napvilágot KEMÉNY GÁBOR és GRÉTSY LÁSZLÓ főszerkesztésében. A szócikkeket EÖRY VILMÁN kívül BÍRÓ ÁGNES, FELDE GYÖRGYI, KARDOS TAMÁS és

* Elhangzott 2020. február 25-én, a Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülésén.

SZÜTS LÁSZLÓ írták, jómagam az akkor még újdonságnak számító számítógépes rögzítést, adategységesítést végeztem.

A rendszerváltást követően az Unikornis Kiadó elkezdte kiadni szép és igényes kivitelben Jókai Mór összes műveit. Az első kötetek azonban jegyzetek és szómagyarázatok nélkül jelentek meg. Az olvasók jogos kifogását a kiadó úgy kívánta orvosolni, hogy megbízta EÖRY VILMÁT, BALÁZS GÉZÁT, J. SOLTÉSZ KATALINT és SOMOGYI MAGDÁT, hogy fejenként olvassanak el és jegyzeteljenek ki 25-25 Jókai-regényt, és a regényekben szereplő régies, tájnyelvi, nehezen érthető szavakból állítsanak össze egy Jókai-szótárt, amely aztán így pótolja a regények elmaradt jegyzeteit. A szerkesztők cédulákra írták jegyzeteiket, rám hárult a feladat, hogy a cédulákat számítógépre vigyem, és az összegyűlt anyagot összefűszüljem a további szerkesztés számára. Emlékszem számos jó hangulatú szerkesztősi ülésre, melyre Eöry Vilma otthonában került sor.

Mondhatni a Képes diákszótár és a Jókai-szótár is csak előtanulmány volt EÖRY VILMÁVAL a nagy közös szótári munkánk, az Értelmező szótár+ elkészítéséhez. Az Értelmező szótár+ kiadvány összetettségét leginkább hosszú alcíme mutatja: Értelmezések, példamondatok, szinonimák, ellentétek, szólások, közmondások, etimológiák, nyelvhasználati tanácsok és fogalomköri csoportok. A világ szótárirodalmában is egyedülállóan összetett kézikönyv munkálatait EÖRY VILMA mint főszerkesztő igen eredményesen fogta össze és irányította. A szótárt az MTA Nyelvtudományi Intézetében 2007. május 22-én mutattuk be. A kétkötetes, 2000 oldalas, 16.000 címszót és negyedmillió nyelvi adatot tartalmazó szótár jelentőségét, az anyanyelvi nevelésben betöltött szerepét a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Vizi E. Szilveszter méltatta a könyvbemutatón. Az Eöry Vilma főszerkesztő által irányított szerkesztőcsapat szakszerű munkáját mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az Értelmező szótár+ 2010-ben elnyerte az MTA Szótári Munkabizottságának Kiváló Magyar Szótár díját. Egy recenzius pedig az Értelmező szótár+ kiadványt a „szótárak szótárának” titulálta.

Az Értelmező szótár+ kiadvány gazdag tartalmát a TINTA Könyvkiadó további három szótár „derivátumhoz” használta fel, elkészült 1. a Magyar értelmező szótár diákoknak – Szómagyarázatok példamondatokkal; 2. a Magyar szókincs bővítő diákszótár – 2000 régi, ritka, kevésbé ismert szó és szójelentés magyarázata; 3. a Magyar értelmező alapszótár diákoknak – A leggyakoribb és legfontosabb 2000 magyar szó magyarázata példamondatokkal. A Magyar értelmező szótár diákoknak kiadványt 2011-ben a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon Budai-díjjal tüntették ki.

Tapasztaltam, hogy EÖRY VILMA a szótárszerkesztések aprólékos munkálatait örömmel végezte, mert bizonyára velem együtt igaznak tartja Anatole France bölcsességét: „A szótár nem más, mint az egész világegyetem ábécérendben”.

EÖRY VILMA mint a szótárak főszerkesztője bebizonyította, hogy – sportnyelven szólva – igazi és eredményes csapatkapitány. A Szathmári István által vezetett Stíluskutató Csoport tagjaként pedig azt mutatta meg, hogy csapatjátékosnak is kiváló. A mintaszerűen vezetett kutatócsoport nagy zárómunkájában, a TINTA Könyvkiadónál 2010-ben megjelent Alakzatlexikonba nyolc szócikket írt.

Nem lenne teljes ünnepeltünk köszöntése, ha nem térnénk ki életútjára, és nem vázolnám fel röviden életét és munkásságának egyéb területeit is.

A Győrtől nem messze fekvő Kisbaboton, egy néhány száz fős faluban született. Talán ebben a természetes vidéki környezetben tanulta meg Eöry Vilma, hogy később se rejtsse soha véka alá véleményét, legyen szó nyelvészeti vagy emberi dolgokról. Győrben

érettségizett 1968-ban, majd az érettségi után általános iskolában tanított egy évig szinte minden tantárgyat, a fizikától a magyar irodalomig. 1969 és 1974 között az ELTE-n végezte a magyar–német szakot. A két szak közül a magyar szak állt hozzá közelebb, nem is csodálkozhatunk ezen, hiszen számtalan későbbi neves nyelvessel ismerkedett meg még a Nyelvész Diákkörben. Elég csak néhányat megemlíteni közülük: Domokos Péter, Hajdú Mihály, Havas Ferenc, Hosszú Ferenc, Mátai Mária.

Eöry Vilma kisdoktora Tamási Áron mondatszerkezeteivel foglalkozott, témavezetője a napokban 95. születésnapját ünneplő Szathmári István volt. Eöry Vilma a témavető javaslatára került az MTA Nyelvtudományi Intézetének a Petőfi-szótárt készítő osztályára. Munkatársai és tanítómesterei a klasszikus nagy nyelvész nemzedék tagjai voltak: J. Soltész Katalin, Szabó Dénes és Wacha Imre, ott dolgozott még Büky Béla és később Somogyi Magda is. Azt hiszem, egy lexikográfusjelölt álmodni sem merne kiválóbb tanárokról és közösségről. Említsük meg, hogy – ha nem is teljesen a mai értelemben használva a szót –, de a Petőfi-szótár az első magyar korpuszszótár. Olyan szótár, amely a Petőfi-életmű, a Petőfi-korpusz minden egyes szavát szótárba foglalta.

A Petőfi-szótár munkálatai után 1984-ben a Nyelvtudományi Intézetben belül átkerült a vasfegyelmet megkövetelő B. Lőrinczy Éva által vezetett Tájszótárhoz. Az intézeti legendárium kedves és sokat emlegetett része a következő kis történet. Vilma összeszedve bátorságát, B. Lőrinczy Éva osztályvezetőt kérte, hogy két kislány mellett a hétből néhány napot otthon dolgozhasson, úgy, hogy hazaviszi a tájszótár céduláit, és azokból otthon szerkeszti meg a szócikkeket. A szigorú főszerkesztő ezt azzal utasította vissza, hogy gondoljon csak bele, mi történne a pótolhatatlan cédulákkal, ha Vilmát elütné a villamos. Ezért aztán Eöry Vilmának és a többieknek továbbra is a Nyelvtudományi Intézetben kellett naponta 7 tájszótári szócikket megírnia, bár a cédulák védettsége később némileg enyhült.

Grétsy László tanár úr jó szemmel vette észre, hogy Eöry Vilma az első hívásra „de-zertálni” fog a Tájszótártól, és 1986-ban Nyelvművelő Osztályra hívta. A Nyelvművelő Osztály változatosabb munkáját 2008-ig, több mint két évtizeden át szívesen végezte Eöry Vilma. Örömmel járt konferenciákra, örömmel tartott a fővárosban és vidéken ismeretterjesztő előadásokat, szívesen válaszolt telefonon, levélben a nyelvi tanácsért az osztályhoz fordulóknak. Igazán színes munkatársi csapatot alkottak a rövidebb-hosszabb ideig a Nyelvművelő Osztályon dolgozók: Bíró Ágnes, Felde Györgyi, Heltainé Nagy Erzsébet, Kemény Gábor, Seregi Lajos, Szűts László, Takácsné Lola, rövid ideig Tolcsvai Nagy Gábor, majd később Kardos Tamás.

Eöry Vilma számos tanulmányban foglalta össze a nyelvészeti kutatásait. Sokirányú nyelvészeti kutatómunkáját többek között az is bizonyítja, hogy a TINTA Könyvkiadó Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozatában az elmúlt két évtizedben 14 tanulmányt publikált különböző nyelvészeti ágakban.

A kutatás mellett majdnem mindig tanított is. 1976-tól másfél évtizedig az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékén oktatta a leíró nyelvtant és a stilisztikát.

Ünnepeltünk számára igazi tanári feladat volt 1996 és 2000 között a prágai vendég-tanári állás. Eöry Vilma – ha már ott volt – többszörösen is kihasználta ezt a „helyzeti előnyt”. Kolléganőjével közösen megírtak cseh nyelven egy magyar nyelvtant. Másrészt a csehországi magyarok nyelvhasználatát is feltérképezte. Ebben a feladatban az is izgalmas volt, hogy a csehországi magyarok csoportja nem homogén, több időben, különböző okok miatt kerültek ide, kik maguk elhatározásából, kik kényszer hatására. E kutatásai

eredményéről a Prágai Tükörben öt részben, a Nyelvtudományi Közleményekben 2001-ben számolt be, és 2003-ban megjelent a kutatásról egy magyar szakos cseh kolléganővel együtt írt angol nyelvű tanulmánya is egy nemzetközi szociolingvisztikai folyóiratban (International Journal of the Sociology of Language).

Eőry Vilma Prágából visszatérve elfogadta az egri Eszterházy Károly Főiskola hívását 2000-ben, munkakapcsolatuk 2016-ig tartott. Eközben Egerben 2008 és 2014 között az Általános Nyelvészeti Tanszék vezetője is volt. Az oktatás mellett az általa vezetett munkacsoport tankönyvek szövegtani vizsgálatát végezte.

Az elmúlt években, 2016-tól a Nyelvstratégiai Intézetben és annak jogutódjában dolgozik Eőry Vilma. A magyar nyelvstratégia kidolgozásában vesz részt, közben kötetbe szerkesztette FOGARASI JÁNOSnak a CZUCZOR–FOGARASI-szótár utolsó kötetének a megjelenése után készített jegyzeteit, kiegészítéseit, a Toldalékot. A kézirat átirrt változata 2018-ban jelent meg.

Eőry Vilma közel öt évtizedes oktatói pályafutása során folyamatosan próbálta tanítványaiban kialakítani a világos és összefüggő nyelvi képet és egy egészséges öntudatot. Tehet-e többet egy kutató, egy nyelvész, egy tanár, mint azt, hogy egészséges gondolkodásra, tisztos világlátásra ösztönzi tanítványait?

Kedves Vilma! Isten éltesen sokáig! Gratulálok szerzeágazó – a lexikográfiát, a mondatant, a stilsztikát, a szövegtant és a nyelvművelést is magába foglaló – munkássághoz. Köszönöm a TINTA Könyvkiadónak készített újszerű, színvonalas szótárakat! Köszöntésem végén egy különleges virágcsokkal kedveskedem Neked. Ebben a csokorban metaforikus értelemben 2000 virágszál van. A csokor virágszálaikat közösen szedtük a mindkettőnk által szeretett magyar szókincs mezején. A virágszálakat a TINTA Könyvkiadó kötötte csokorba a Magyar szókincsbővítő dikszótárban. Most díszcsomagolásban, azaz díszkötésben nyújtom át nagy szeretettel és hálával.

KISS GÁBOR
TINTA Könyvkiadó

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Koppány birtok 11. századi helynevei

1. rész

1. A mai Bakonykoppány Veszprém megye északi részén található, Bakonybéllel szomszédos település. A falut elsőként az I. László-féle Bakonybéli összeírás említi a Szent Móric monostor birtokainak a sorában. A másolatban fennmaradt hiteles latin nyelvű oklevél első része 1086-ban készült, és az 1018-ban alapított bakonybéli bencés monostor birtok- és vagyonösszeírását tartalmazza (a továbbiakban: BÖ.). Az oklevelet később három további hozzátoldással látták el: a 11–12. század fordulóján, de legkésőbb a 12. század